

Meghívásunkra eljött iskolánkba a Sepsi-együttes – írják levelükben Bükkös Gréta és Szabó Zsuzsa, az 5-ös számú Általános Iskola VIII. b osztályának nevében. – Sepsi Dezső, Sinkó András konzervatóriumi hallgatók, valamint Könczei Árpád zenéliceumi végzős tanuló – olvassuk a levélben – felejthetetlen élményben részesítettek. Széki táncokat mutattak be, amelyeket mi is ott, helyben megtanultunk, velük együtt fújtuk a szebbnél szebb népdalokat is. Reméljük, hogy újra eljönnek közénk, hogy együtt ápoljuk ezután is népművészetünket.

(Igazság, 1977/282. 2. – 1977. november 29., kedd)

Tárt kapujú táncházakért

Ahhoz képest, milyen közel vagyunk a legelőbb néphagyományokhoz, a táncházak mozgalma viszonylag későn indult meg. Igaz, a hír közben gyorsan a szárnyára kapta, annyira – úgy látszik – mégsem, hogy *A Hét* – máskülönben oly fontos – kerekasztal-megbeszélésén (*A népi tánc – közügy*, 1977. szeptember 9.) legalább megemlítődjék.⁹ Holott már nemcsak pusztá elképzelés, óhaj s újra és újra sürgetett, ám megoldatlanul maradt feladat, hanem valóság. S már nemcsak Kolozsvárt. Szeptembertől Csíkszeredában is működik (egyelőre – Bokor Imre primás, Pávai István kontrás és Simó József bőgős révén – szintén széki zenével), és állítólag alakulóban van Marosvásárhely is. Szólnunk kell hát róla, róluk.

Nincs szándékomban áttekinteni, még csak a legvázlatosabban sem, hogy mi is történt az elmúlt évtizedekben itt nálunk is a néptáncal és a néptánc körül. Nyersmérlegként viszont mint közismert tényt állapíthatjuk, hogy néptáncaink – minden állami, művelődéspolitikai támogatás ellenére – sem váltak még közkedvelt társasági táncokká, még a legszebbek vagy a legkönnyebbek sem. Hazánkban a színpadon is méltó helyet biztosítottak a nép művészetének, s néptáncaink meg is hódították színpadjainkat, de sajnálatos módon ott is rekedtek: színpadi látványnak maradtak, s nem váltak az ifjúság belülről átélt, önkifejező művészetévé. Az okokat nem részletezem. A színpadot és a nézőközöniséget az üres előtér visszaverődő fénysávja mereven elválasztotta. Az eredeti néptánc – az élő hagyomány különböző fokán – megmaradt falvainkon, néhol még ott is háttérbe szorulva vagy szorítva. Városainkon jobbra meg a két szélsőség alakult ki: egyrészt a *csak modern társastáncokat* ismerő táncösszejövetelek minden divatjellegükkel és elszürkülésükkel vagy ellaposodásukkal, másrészt a *csak színpadi szereplésre* (műsorra vagy versenyre) készülő

9 Lásd: *A népi tánc – közügy!* A Hét folyóirat kerekasztal-megbeszélése Marosvásárhelyen, lejegyezte Tófalvi Zoltán. In: *A Hét*, 1977/36. 2–4. Könczei Ádám megjegyzése arra vonatkozik, hogy a kerekasztalon résztvevő koreográfusok, szakirányítók, táncoktatók és zeneszerzők úgy értekeztek a néptáncról, a hagyományörzés formáiról, hogy közben egy szót sem szóltak – legalábbis a beszélgetés publikált változatában – az Erdélyben is megjelenő városi táncházakról.

szakszervezeti, közép- vagy főiskolai néptáncsoportok minden merevségükkel és színvonalbeli egyenlenségeikkel, különösen a népi hangszeres zenét illetően.

Pedig a kolozsvári táncház előzményei szintén színpadhoz kötöttek. Mégpedig iskolai színpadokhoz. Osztályünnepélyekre, iskolai műsorokra készülődve erősödött az igény, hogy a népnek vélt táncfőcsmények helyett közvetlenül a környék eredeti értékes táncagyományából merítsenek. Rendkívül egészséges kezdeményezés volt – bár nemcsak a tánctanulás miatt – az egykori 3. sz. Középiszkola kapcsolatteremtése a széki iskolával és cserelátogatásai. (A középiszkoláról készült tv-filmben is szerepelt.) Ugyan nem állandósultak, tanulságaikra azonban évek múlva is szükséges lenne visszatérni. Figyelemre méltó volt, hogy a táncok tanulásakor már nemcsak a színpadra gondoltak, hanem szélesebb körű iskolai terjesztésére is. A megfelelő élő zene hiánya azonban itt is döntő akadálnak bizonyult. Ennek ellenére a táncház zenekarának kialakulása – bár már „benne volt a levegőben” – szintén iskolai indítatású volt. K. Tolna Éva magyartanár nő különféle iskolákban évek óta rendszeresen hívta kisegíteni osztályünnepélyeire, műsoraira zeneiskolás „fiat”, akik aztán szabályos furulyaegyüttest alakítottak (Havaletz Pál, Kostyák Botond és Könczei Árpád), noha mindegyikőjüknek más volt az alaphangszere. A fiatalokban fokozatosan erősödött a vonzalom és érlelődött az igény az *eredeti népi hangszeres zene* iránt, bőven kapván ösztönzést szűkebb családi környezetüktől is. Huzamosabban próbálkoztak a furulya (Könczei), kontra (Urszuly Kálmán) és gordonka (Havaletz) összetételű hangzással is, de ez is csak átmenetinek bizonyult. Végül is 1976-ban érett meg a tervük a népi hangszeres zene eredeti formában történő játszására. Elhatározásukat megfeszített, alapos, tervszerű és szakszerű tanulás követte (nem árt megismételni: szakmabeliek stílusra törő tudatos tanulása): a Lajtha László-féle lejegyzések, régi és újabb felvételek aprólékos tanulmányozása, mind gyakoribbá váló kiszállások (eredeti helyszíni felvételek, majd közös muzsikálások a helybeli zenészekkel).

A táncház 1977 februárjának egyik csütörtökjén nyílt meg (a pontos időpontot, a „történelmi pillanatot” elfelejtették rögzíteni), ideiglenesen a Bábszínház klubtermében, Kovács Ildikó rendező jóvoltából, aki a későbbiek folyamán is, Szabó Lászlóval, a megyei művelődési bizottság irányítójával többször átszolgáltatta a táncházat nehézségein. Székely József primás, Könczei Árpád furulyás („dal- és táncmester”), Urszuly Kálmán kontrás és Porzsolt Antal bőgős muzsikált. S azóta – két-három kényszerű esettől s az augusztusi nyári szünettől eltekintve – megszakítás nélkül minden csütörtök este volt táncház; rövid ideig a Vasas Otthonban, majd a Monostori Művelődési Házban. Már bemutatkozásukkor nagy feltűnést keltettek, hiszen nyomban kiderült, hogy hangszeres zenéjük más minőségű, mint amilyent általában városron lehetett hallani, olyasvalami, mint amit Sebőék és társaik húznak.¹⁰

A táncházban utóbb életerős „sejtosztódás” következett be: a zenekar kettővé bővült. Az egyik összetétele: Sepsí Dezső primás (III. éves főiskolás), Sinkó András kontrás (II. éves) és Könczei Árpád bőgős (XII. osztályos), a másiké meg: Székely

¹⁰ Az erdélyi táncházak kialakulására közvetlen hatással bírt az 1972-ben induló magyarországi táncházmozgalom is, így a Sebő zenekar muzsikája 1977-ben már ismert volt Erdélyben is.

József és Papp István primások (XII. osztályosok), Kostyák Alpár kontrás (I. éves) és Porzsolt Antal bőgős (I. éves). Mivel ezáltal hétről hétre felváltva muzsikálhatnak, jelentősen tehermentesítik egymást, s egyúttal nemes és serkentő versengés is kialakulhat közöttük, s nem utolsósorban megteremtve az egyik előfeltételét további, esetleg más tájjellegű táncház létrejöttének.

*

Hogy mi várható és mi nem a táncházaktól, érdemes végiggondolni.

Mit biztosíthat a városban tartózkodó vagy lakó *falusi fiataloknak*, a különféle időnyomunkásoknak... Az üres csellengés vagy italozás, kocsmázás („büfőzés”) helyett szabad idejük kulturáltabb kihasználását, tágabb művelődési keretet, benne mindegyik előtt hagyományaik – mondhatni magasabb szintű ápolását, sőt adott esetben elmélyítését, gazdagítását, hiszen a zenekar tudatos műsora jóvoltából hangszeres zenéjük legértékesebb rétegét hallhatják eredeti stílusban és eredeti hangszereken, s olyan régi dalokat is, amelyeket egy részük már csak passzívan ismer vagy talán sehogy.

És mit jelent *a városi fiataloknak*? A meglehetősen hiányos zenei anyanyelv élményszerűbb gazdagítása mellett *táncművészeti anyanyelv* megalapozásának a lehetőségét, csodálatos népi – költészeti, zenei és mozgásművészeti – értékeknek nemcsak tétlen megtekintését, hanem öntevékeny elsajátítását, tényleges megszerzését összefonódottságukban, természetes egységükben.

De mit jelenthet nem utolsósorban *a hivatásos vagy félhivatásos népi együtteseink táncosainak*? Kiváló műhelyt, alkalmat a feloldódásra, a „lazításra” az elmerevedés ellenében, a rögtönző hajlam és kedv ébrentartására, s jelentheti mindennek kedvező visszahatását színpadi stílusukra és teljesítményükre, vagyis a népi kultúra hitelesebb, őszintébb és meggyőzőbb terjesztését arról a színpadról, amelynek ugyan megvannak a maga törvényei, de szintűgy igaz, hogy a legtöbb együttes mai napig sem szívlelte meg Györffy István egykori – talán túl kemény, de lényegét tekintve ma is időszerű – szavait a *Gyöngyös Bokrétának* arról a „nagy bűné”-ről, hogy „a színpadon ütemes tornagyakorlattá nyomorítja a magyar táncot és abból minden egyéniséget kiöl”.¹¹

S nyújt mindenkinek olyan mély *közösségi élményt*, mindenkit megajándékoz az összetartozás olyan érzésével, amelynek harmóniáját épp az biztosítja, hogy a közösségi népi kultúra egyúttal az egyén művészi önkifejtésére, kiteljesedésére ad alkalmat.

A kolozsvári táncház – nem szalasztván el természetes adottságát – sajátos többléttel is büszkélkedhetik. Míg a legtöbb táncházban ugyanis a városiak a népi kultúra eredeti képviselőivel rendszerint csak mint ritka vendégekkel találkozhatnak, itt mindig együtt vannak velük. Ennek módszerbeli haszna is vitathatatlan: a közvetlen átadás és átvevés előnye. A városiak közvetlenül is megfigyelhetik az eredetit, így a káprázatos legényes táncokat is, a Filep Istvánét, a Csorba Jánosét és a többiekét, s az együtt-táncolás révén szinte vérükké válhat az eredeti stílus, de a táncmestertől

¹¹ Lásd Györffy István: *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*. Budapest, 1942. 33.

tanultakat is nyomban ellenőrizhetik, folyamatosan összevethetik, szembesíthetik az eredetivel. Az együttlétnek azonban – mély demokratizmusa révén – fölbecsülhetetlen az emberi, társadalmi szerepe. *A táncház összehoz, és nem szétválaszt.* Fesztelen tegező viszonyba hozza össze a falusi (és nemcsak falusi származású), többségükben még a népviseletüket is őrző fiatalokat a városi közép- és főiskolásokkal és munkásfiatalokkal. A kedvező hatás lemérhető a székiek ragaszkodásán is, ahogy hiányolják, ha elmarad, s ahogy igénylik a vasárnapit is.

A táncházaknak döntő szerepe lehetne *a legszebb és legértékesebb néptáncaink* – kezdve a szépséges lassúinktól a lendületes négyesen át a nehezebb légyenesekig – elterjesztésében, továbbéltetésében, kivirágztatásában, csodálatos zenéjükkel és veretesebbnél veretesebb népköltészeti szövegeikkel egyetemben. Egyetlenegy táncháztól ilyesmit nyilván nem várhatunk el, de ha mind több helyütt fog fölépülni – bent a lelkekben is –; ha iskoláinkban is megvalósítják – a falusiakban fölelevenítik, a városiakban meghonosítják – azt, amit oly megszállottan hirdet és sürget Lőrincz Lajos: *az aprók táncát*,¹² s a középiskolásoknak lesz hová elmenniük magasabb szintű tapasztalatszerzésre: a városi táncházak művészi műhelyébe; ha a táncházak között is megteremtődnek a művészi kapcsolatok (október elején a kolozsvári táncház csíkszeredaiakat és marosvásárhelyieket láthatott vendégül); ha nálunk is megszervezik az önkéntes résztvevők *nyári táborozását*, a zenészek és táncmesterek *korszerű továbbképzését* – hát akkor várakozásaink, bizakodásaink valósággá válhatnak.

*

Ám a táncházak jó működésének megvannak az előzetes *feltételei* is. Ezeknek azonban egyelőre csak egy részük tűnik biztosítottnak. Mindenekelőtt a hiteles és magas színvonalú *hangszeres népzene*, a művészeti középiskolákban rejlő erőkre alapozva. Örvendetes bizonyosság erre a kolozsvári táncház is. A külön próbákon felkészülő, a műsorát elsősorban már előzetesen bővítő zenekar gyakorlatától eltérően a hangszeres zene *dalanyaga és más népdalok* megtanulásának és megtanításának a legjobb módszere – beleértve a hangszalagról való tanulást is – még kevésbé látszik kialakultnak.

Egyelőre a kolozsvári táncházban sincs megoldva *a tánctanítás* folyamatossága. Módszerbeli gyakorlottságuk folytán – esetleges stílusbeli elsiklásaik leküzdése után – mindenekelőtt népi együtteseink tagjai nyújthatnák a legnagyobb segítséget, önkéntes táncmesterekként.

Legkevésbé biztosítottak *a korszerű eszközök*. Mert amennyire otthonos – a zenészek és a résztvevők egy részének körében – a magnetofon, annyira hiányzik a film. A táncházakról is, de elsősorban a táncházak *számára*. Márpedig erre is megoldást kell találni. Újabb és újabb műkedvelő filmklubjaink széles körű és gazdag tevékenységére gondolva, a filmezésnek sem lenne szabad – viszonylagos költsé-

¹² Lőrincz Lajos A Hét már hivatkozott kerekasztal-megbeszélésén sürgette – többek között – a gyerektáncok („serke”-bálok) visszaállítását.

ges volta ellenére sem – megoldhatatlannak tűnnie. Akár az „össznépi” *televíziók* keretében, gyakorlati összehangolásában és tényleges műszaki segítségével, amely a néptánc filmezésében amúgy is a leggazdagabb tapasztalatokkal és lehetőségekkel rendelkezik. Hiszen nehezebb páros táncainkat és különösen férfitáncainkat a maguk teljes gazdagságában és sokrétűségében, hitelesen és mégis *gyorsan* csak a film – közvetlen vagy közvetett – segítségével lehet elsajátítani. Falun ezekbe bele-nőnek. A városi táncházakban azonban az igen hosszadalmas eredeti hagyományos folyamat – a kiindulás időszakában – *időben* megismételhetetlen. Önáltatás lenne azt hinni, hogy a táncházak minőségét elősegítő és biztosító filmezés önmagában is pótolhatná a tudományos nemzetiségi tánckutatók kifejlesztését és korszerű *filmtár* megteremtését, ám beláthatatlanul fontos hozzájárulást jelenthetne, nem utolsósorban a „szakemberképződés” terén.

Végso soron nem kerülhető ki a legszorosabb értelemben vett feltételek, a tulajdonképpeni keretek biztosításának a kérdése. (Természetesen – bármilyen meglepően hangzik – a falvainkon levőké sem.) *Terem* nélkül nincs táncház! A kolozsvári sincs véglegesen megoldva, már-már újra az utcán van. S az otthonosság érzésének sem kedvez, ha ide-oda küldözgetik. Helyiség nélkül valóban nincs táncház, de az sem használna, ha túlságosan „felkapnák”, ha tájékozatlanabb művelődésiotthon-igazgatók tüstént valamelyik szokványos rovatba iktatnák, más rendeltetésű keretek közé gyömöszölnék be, csorbítván a táncházak önkéntes és kötetlen műhely jellegét. Mert amennyire szükséges – minden alkalomra – okosan és rugalmasan megtervezni és megteremtteni a továbbhaladás, a gazdagodás lehetőségét, és biztosítani a művészi öntevékenységet, a képességek kibontakoztatását, az önmegmutatás vágyának kiélését, s az ezzel kapcsolatos újabb és újabb sikerélményt, annyira ártana a táncházaknak az agyonszervezés – a közösség rendjéhez, így a „táncrendhez” az egyén amúgy is önként alkalmazkodik. Viszont amennyire igaz az, hogy alulról indulván kerül a merev „intézményes” megoldásokat, annyira szüksége van a fokozottabb intézményi és anyagi támogatásra. Meg kell őrizni az eredeti táncházak demokratizmusát, ahol ugyan vannak „kezesek”, rendezők, de csak mint a közösség választottjai, szolgálattevői. Ebben a légkörben a városi táncházak táncmesterei sem „táncsoport vezető” (ezeknek is megvan a maguk hivatása), hanem „csak” elhivatott szolgálattevők, és tekintélyük fő forrása is „csak” a hozzáértésük, tehetségük és az odaadásuk. Ebben a művelődési formában nagyon lényeges az önkéntesség tiszteletben tartása. Minél népszerűbbé válnak táncházaink, annál inkább óvni kell őket attól, hogy túlbuzgó klubvezetők vagy más irányítók „kötelezővé” tegyék és merev előírásokkal kössék gúzsba.

Ha mindezt biztosítjuk, bebizonyosodhat, hogy a „táncházmozgalom” nem pusztán múló divat, hanem a táncművészeti anyanyelv megteremtésének és ápolásának talán a legalkalmasabb kerete. A szülőföld melegének közösségi hangulatát, az otthon és az otthonosság légkörét árasztathatná-e valami hívebben, mint a néphagyományokat összetetten szolgáló és mindenki előtt tárt táncház?

Könczei Ádám

(Művelődés, 1977/11. 16–17.)